

106 abych užil termínu, jehož užívá rád i Malý. Kromě toho: básník nemůže pracovati pojmy, ani vycházeti z pojmů, nýbrž z názoru. O něm ještě více než o vědci musí platiti, že musí tvořiti *totalitou* své bytosti, smysly jako obrazností, vůlí jako myšlenkou. Nemůže, nesmí v něm býti „vyššího“ a „nižšího“; i to zdánlivě nižší — smysly — a právě to musí býti stejně posvěceno a vytříbeno a poučeno jako zdánlivě vyšší a nejvyšší. To právě jest poslední tajemství básníka v pravém smyslu slova, že pud a duch nerozpadají se v něm v rozpor a svár, nýbrž jsou dvojí stránka jedné a téže věci, dvojí různý pohled na jednu a touž entitu.

Básník — pravý básník hodný toho jména — rozpouští, zkapalňuje a v tekutost proměňuje starý okoralý svět, pojmově zchladlý a ustaralý: jest jeho vykupitel, jeho osvoboditel. Stará schemata, pojmová práce předchozích generací, jihnou pod jeho zrakem v cosi teplého, oblačného, tekutého, plynného a výbušného; a naráz ukazuje se žasnoucímu pozorovateli a diváku, kolik tu bylo svobody ujařmené starým, příliš úzkým zákonem, a jež proto si žádá, aby si *vytvořila* — aby se *dotvořila* — zákona *nového*. Tento nový zákon jest pak rovnomocnina svobody a její dočasný výraz. Dočasný, pravím: poněvadž vnitřní její tep, vnitřní dech a duch její jest neuvěznitelný, nespoutaný, za Nekonečnem tihnoucí právě jako světlo. „A světlo v temnostech svítí, ale tmy ho neobsáhly.“

O tradici

107

Obíral jsem se již dvakráte na tomto místě Vrchlickým: jeho nepěkným nekritickým přečeňováním s jisté strany otevřeně konservativní a staromilecké — nepěkným proto, že jest jen záminkou k snižování snah mladých a nových —, ale zároveň i jeho správným kritickým oceněním; naznačil jsem i cestu, jak dojítí jeho správného hodnocení. Přesto, že byl uměle zdvižen proti mně pokřik v části zaostalejšího tisku, ten typický, zrádčující pokřik, který jest nejživější tradice česká a mnohem méně sporná než všechny tradice ostatní, přesto, tvrdím, mám více pravé lásky k dílu Vrchlického než jeho oficiální chvalořečníci a obhájci: neboť láska neosvícená a nepoučená, láska opičí a dekorační jest horší než zřejmá a otevřená nenávisť. Láska neosvícená a nepoučená jest jediná pravá urážka v říši ducha: jest lež, nedorozumění a klam a stojí v cestě poznání, jež jest vždycky láska pravá a vykoupení: vykoupení mrtvému jako vykoupení živým. Vrchlický jest dnes, díky tomuto oficiálnímu lžikultu, v položení málo záviděnihodném: stává se frází, zaklínadlem, fetišem, modlou, dekorací a antikvitou ve vitrině historického musea. Jest vytlačován ze života ještě více a urputněji, než zaslouží. Nikdo ho nezná, nikdo ho nečte — míním tím tvořivě životným způsobem, kterým se projevuje četba v tvorbě mladé generace —, i literárně historicky a literárně vědně studuje se velmi málo, ale jednou za deset nebo za patnáct let při nějaké vnějškové příležitosti vzpomene si na něho nějaká korporace nebo nějaký spolek, jehož výbor trpí nedostatkem invence pro-

gramové, a zalarmuje veřejnost k nějakému řečnickému nebo novinářskému táboření a k pořádání výletních vlaků nebo podobnému chvilkovému bengálu. Ale za den nebo za týden dohoří slavnostní osvětlení, dočpí vypálený ohňostroj, a o básníka nestará se nikdo kromě čítanek, které podávají z něho týž repertoár obehnaných básnických kousků, na nichž rozšafní pedagogové vykládají mládeži básnické formy..., nebo takového politického clowna, jako jest Viktor Dyk, který dobrým vtípem osudu po radikálně státoprávní donquijotiádě se stal sloupem tučné san chopansovské měšťácké strany a pokládá nyní za svou povinnost opatřit jí nějaký literárně filosofický program a shání kde může spíše nůžkami a kličem než mozkem rekvisity k takovému jevištnímu překvapení.

Takový V. Dyk, zmoudřelý Don Quijote, dojde tedy k tomu, že slušný, cti své dbalý národ má míti literární tradici, a dojde k tomu — té žertovné náhody! — právě o desátém výročí smrti Vrchlického... Proč právě tehdy? Poněvadž musí psáti do svého listu oslavný článek s obvyklými hyperbolami, jak si jich již žádá styl listu a tradice listu... A poněvadž Vrchlický musí býti koněm pro jeho přemety a vytrpěti všecken jeho fašistický enthusiasm, odvděčí se mu tím, že jej učiní východiskem té tradice, po níž volá. Kdyby na tu dobu náhodou bylo připadlo jubileum Nerudovo nebo Čechovo, byl by jistě V. Dyk opřel svou tradici o ně. Někdo to být musí, a někdo, kdo je právě po ruce, a ne někdo, na jehož výročí bylo by nutno čekat několik let... Tolik je přece jasné! Neboť fašistický enthusiasm jest jako omelette soufflée: rychle stydne, a musí ho býti tak rychle užito, jak vznikl: à la minute.

Náš příčinlivý literární zpravodaj Štěpán Jež podal nedávno v tomto listě obšírný obsah přednášky V. Dykovy o tradici. Co zde říká V. Dyk, jsou buďto truismy nebo nepravdy a polopravdy. Prý jest tradice potřebí literatuře, bez ní prý není možno soupeřiti s ostatními národy; prý mnoho tradice škodí, ale málo prý také; u nás prý by mělo býti té tradice více, a ovšem nacionální prý by měla být atd. To jest všechno povídání do vzduchu.

Tradice jest mně totéž co methoda. Nemůže býti bez ní umělce a tvůrce, ale za jedné podmínky: že ji v pravý čas opustí a svěří se svému geniu a postaví se úplně na své nohy. Jako ten, kdo se chce odvážití mocného skoku, musí se nejprve rozběhnouti určitým směrem po pevné půdě. Nespádli jsme s měsíce, vrodili jsme se do určitých národních i historických útvarů a učili nás mysliti od dětství jejich logikou. A *musíme* mysliti nejprve jejich logikou, máme-li mysliti vůbec; ale přijde chvíle, že musíme dovést mysliti logikou *jinou, právě svou*, ač nemá-li zahynout ta P. T. tradice s námi, což by bylo opravdu tradice trochu mnoho... Neboť smrt jest nejtradičtější tradice, a proto také nejméně žádoucí. Tedy: kdo chceš se státi východiskem tradice nové, musíš v pravý čas opustit tradici starou a být prostě sám sebou. Tu teprve se ukáže, jsi-li dosti silný a dosti bohatý, že neseš ve svých útrobách příští hromadu, která bude přeměňovati v tradici tvůj čin tvůrčí a žítí z něho a jím...

Mluvití in abstracto o tradici jest rozhodně velmi pěkné, zábavné a neškodné zaměstnání, z něhož se neplatí daň; nesnáze začínají teprve tam, kde se má tato tradice konkrétně vymezit a formulovat. Tedy na příklad česká tradice: jak srovnati a zharmonisovat spolu takového Chelčického a Jungmanna nebo Vrchlického? Neboť všichni tři jsou typičtí představitelé češství: i křesťanský anarchista veliké původnosti a osamocenosti, i skvělí, pružní a přizpůsobiví epigoni renesančního akademismu. Jak srovnati tyto zjevy tak, aby se z nich dala odvoditi táž duševní disciplína, táž methoda tvorby? Jistě budou marny všechny pokusy svěsti je v jediný typ.

Ve Francii již Gide namítl správně Barrèsovi, že není tradice jedna, nýbrž několikera; a opravdu *jedinou* tradici není možno vyložiti pohyb literatury, její vývoj a výboj, útok kupředu, vzrůst a hyb. K tomu jest třeba tradice *alespoň* dvojí, alespoň dvojího řetězu myšlenkového a methodického, aby se pohyb stále zažehoval na protikladech a z nich rostl. Jediná a jednotná tradice obrátila by se záhy v prodlužovanou stagnaci. A dnešní Francouzi vědí již velmi dobře, že musí konstruovati alespoň

110 dvojí tradici ten, kdo chce pochopiti a vystihnouti tok literatury francouzské v celé její šíři.

V. Dyk vidí problém Vrchlického a jeho tragičnost v tom, že prý musil „dohánět Evropu“ a tímto „kulturním posláním trpělo prý jeho dílo básnické“. Myslím, že tím není Vrchlický a jeho specifikon nijak vystiženo. Nebylo prostě velkého českého básníka v 19. století, který by byl svým dílem „nedoháněl Evropy“. Jenže Milotovi Zdiradovi Polákovi byl tou Evropou pseudoklasický popisný Thomson a Kleist, mladému Šafaříkovi nebo Palackému byli jí Klopstock a Schiller, Máchovi Byron, Nerudovi Heine, právě jako Vrchlickému Hugo a parnasisté. Vždycky a stále doháněla se u nás v 19. století Evropa, právě jako se dohání a bude „dohánět“ ve století dvacátém. Jenže jest dvojí dohánění: dohánění *dobré* a dohánění *špatné*. Dobře dohání a *dožene* proto Evropu na příklad Mácha, poněvadž stvoří velmi volnou, velmi samostatnou a nezávislou obdobu k Byronovi, ve svých vrcholcích vyšší než sám Byron; právě jako ji dožene Neruda, který vyjde ve verších — viz Hřbitovní kvítí — z Heina a stvoří něco, co jest ve svých vrcholcích velmi mu nepodobné, velmi samostatné, velmi nerudovské a blízké přitom někde Lermontovu, jinde Někrasovu; který vyjde v próze z Boerna, ale stvoří přitom nakonec něco docela nového a svého, lepšího než Boerne...

To jsou příklady dobrého dohánění Evropy: básníci Evropou poučení a na jejím typicky časovém vkuse orientovaní *dobvářejí* se úsilím celé své bytosti něčeho samostatného nebo velmi nezávislého; dotvářejí se něčeho, co sice náleží do toho kterého evropského rodu, ale ne jako podruh a služebná osoba, nýbrž jako člen a příbuzný stejně oprávněný...

V. Dyk v době své mladosti, kdy o těchto věcech ještě vážně myslil a nespokojoval se ještě dekoračními frázemi, jaké se nosívaly na týdnenní trh politického úspěchu, cítil to velmi dobře. Napsal v Přehledu r. 1903, str. 182, právě o Vrchlického dohánění Evropy: „Což však, jestli jsme jí nedohonili? Jestli to heslo se stalo otravným a rozkladným? Což zavinil-li náš neblahý a ne-

zkrocený chvat zkázu plodů, jež mohly dozrát? Od díla k dílu, od překladu k překladu. Žasne náš Amerikán: jaké cifry! Díla, na něž jiný spotřeboval desetiletí, jež jinde jsou plodem života, Mistr provádí lehce, hravě, jako mimochodem, za několik měsíců, neděl. Jak snadno doháníme Evropu! *Ale dohonili jsme ji skutečně?* Díla, jež bývají jinde plodem celého života... nemá ten dithyrambický obdiv něco vyčítavého pro Mistra? Dílo celého života — jak hravě a mimochodem jsme je provedli my —. A tak se stane, že kterýs autor věnuje Mistru knihu s nadpisem, jež může býti ironií: K žatvě dozrálo. *Dozrálo skutečně?*

Stane se pak, že jsme snížili úctu k práci. Že jsme zmenšili svědomitost literární. Že jsme svým chvatem zamezili díla pomalejší... a lepší, že jsme otvírali nové obzory nedobrymi překlady. Stane se, že vyvrátili jsme krásnou a ušlechtilou víru, že tvorba je něco namáhavého, lopotného, že vyžaduje úzkostlivého svědomí, že je nutna souvislost mezi životem a dílem, že jedna práce má vyrůstati z druhé a tvořiti harmonický ve svých disharmoniích celek. Vyváží ukázání naší dovednosti, *mnohost* našich prací, květy na tolika luzích utržené tuto nepochybnou ztrátu? Quod licet Iovi, licet bovi. Po Vrchlickém je možný Emanuel šlechtic z Lešehradu.“

Mladý Dyk cítil, že ono velebené „dohánění Evropy“ jest u Vrchlického planá fráze, a kdyby byl někdo přišel s tím, s čím přichází dnes on ve své přednášce v Umělecké besedě, a řekl, že oním „kulturním posláním trpělo Vrchlického dílo *básnické*“, kdyby byl, pravím, tehdy někdo proti sobě postavil takový lichý protiklad, byl by se mu V. Dyk právem vysmál. Byl by řekl: básník má jediné kulturní poslání: stvořiti dobré dílo. Jen tím žije, jen tím působí po své smrti. Takového kulturního poslání, které má za následek špatnou vlastní tvorbu, neznám a nechci znát; to vem čert! O to se ho nikdo neprosí! A měl by býval ovšem pravdu.

Tedy za takovou tradici, s níž by byla spojena škoda a ztráta díla básnického, se uctivě poděkuje moderní literatura: tu odmítne. To není, nemůže být dobrá tradice! Mezi dobrou tradicí

112 a tvořivostí není rozporu; dobrá tradice jest právě cesta a škola tvořivosti. Proto dobré tradice nemůže býti nikdy dost. Tradice máchovské, tradice nerudovské, tradice erbenovské. A té také neschází mladé literatuře. Čtu-li dobré mladé básníky, na příklad takového Jiřího Wolkra v jeho nové knížce Těžká hodina, každou chvíli hmatám přímo tuto dobrou tradici rukou. Jest tam právě proto, že básník jest tak podivně a hluboce svůj. V takových baladách, jako jest „O nenarozeném dítěti“ nebo „O očích topičových“ cítíš i Nerudu i Erbena i Máchu, přenesené však do nové sféry, do nového mythu sociálního i kosmického. Tu jsou nové transposice lidské i umělecké, nová tvůrčí spříznění mezi novým a starým, jež budou zřejmy teprve budoucnosti. Pak se ukáže jako samozřejmost, co zní dnes ještě většině uší jako paradox a výstřednost: totiž že tradice může býti něčím více než hluchým slovem a prázdnou nálepkou nebo literárně politickou demagogií jen těm, kdož jsou cele noví a cele smělí a cele sví. Slabochům tradice vynáší jen pochybné padělky a špatný literárně umělecký průmysl.

O úpadku literatury -- i mnohých věcí jiných... 113

Redaktor tohoto listu p. Ferdinand Peroutka, sám beletrista, napsal do vánočního čísla úvodník na žalostné thema: úpadek moderní české beletrie. Ukazuje se v něm s jakýmsi mstným sarkasmem na opovržení, do něhož upadla krásná literatura česká. Obecenstvo dává prý přednost filmu, a právem prý: jest to spravedlivý trest za její hříchy: za její neseriosnost, hračkářství, formalism. A nebude prý lépe, pokavad se spisovatel nevrátí k „trpělivému studiu skutečnosti“. Z této Sodomy není prý vykoupením ani nejmladší komunistická poesie; naopak: jest prý stejně kavárenská, literátská, estétská jako její předchůdkyně, jen jaksi naruby. Starší si hráli s papírovými markýzy, mladší si hrají s papírovými dělníky. Její „barbarskost a prostota“ jest prý padělek; a proto těžce prý hřeší ti ze starších, kdož — patrně ze zbabělosti, z čeho také jiného? — s ní koketují... Mea culpa, mea maxima culpa, bijí se v nehodná prsa...

Článek p. Peroutkův přináší mnoho správného, ale ještě více jen vtipného a satirického; kdyby tomu bylo obráceně, bylo by rozhodně lépe. Jest nesen jakousi mstnou a trestající střízlivostí, která se o sobě domnívá, že byla příliš dlouho urážena a že jest tedy na čase, aby se jak náleží ostře projevila. Tuto střízlivost bralo odjakživa a bere mnoho lidí za kritičnost. I není pochyby, že se dostane stati p. Peroutkově mnoho aplausu, a snad i z rukou málo čistých, o něžž p. Peroutka nebude stát; ale to již bývá trest — když již se nám tu plete pod rukou neustále ta ctihodná